

GENEESMIDDELENKENNIS

COLOFON

Boom beroepsonderwijs
info@boomberoepsonderwijs.nl
www.boomberoepsonderwijs.nl

Auteur: Cornelia de Ruiter

Eindredactie: Marja Quist - de Vos, Cindy Menke

Afbeeldingen: Zorginstituut Nederland, Stichting Geneesmiddelenbulletin / www.ge-bu.nl, Iakov Filimonov

Titel: Geneesmiddelenkennis

ISBN: 978 90 3726 0052, maakt deel uit van pakket 978 90 3726 0038

Eerste druk/eerste oplage
© Boom beroepsonderwijs 2021

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Door het gebruik van deze uitgave verklaart u kennis te hebben genomen van en akkoord te gaan met de specifieke productvoorwaarden en algemene voorwaarden van Boom beroepsonderwijs, te vinden op www.boomberoepsonderwijs.nl

INHOUDSOPGAVE

1. WERKEN MET DIT KEUZEDEEL	4
2. KENNIS OVER GENEESMIDDELEN	7
3. ADVIES BIJ ZELFZORGMIDDELEN	57
4. THERAPIETROUW	89
5. UITDAGING	128

DIGITALE LEEROMGEVING

Bij sommige opdrachten heb je hulpmiddelen nodig. Bijvoorbeeld filmpjes, formulieren of een link naar een website. Deze staan allemaal in de digitale leeromgeving. Dit icoontje verwijst naar de digitale leeromgeving. Om hier te komen ga je naar digitaal.boomonderwijs.nl/beroepsonderwijs.

Eerste keer inloggen in de digitale omgeving

Voordat je de digitale leeromgeving kunt gebruiken moet je je licentie activeren.

- Overleg met je docent welk type account je gebruikt.
- Ga naar www.boomberoepsonderwijs.nl/licentie.
- Bekijk de instructiefilm of lees het stappenplan.
- Volg de stappen.

Daarna kun je aan de slag!

GENEESMIDDELENKENNIS

Dit keuzedeel gaat over geneesmiddelenkennis en dan vooral kennis van zelfzorgmiddelen.

Zelfzorggeneesmiddelen zijn geneesmiddelen die zonder tussenkomst van een arts kunnen worden verkregen. Zelfzorg is daarmee een belangrijke aanvulling op de professionele zorg. Heeft iemand hoofdpijn of is hij verkouden, dan zijn er voldoende middelen te koop bij drogisten of supermarkten.

Het gebruik van zelfzorgmiddelen kan echter ook risico's met zich mee meebrengen. De advisering over het gebruik van zelfzorgmiddelen en de begeleiding daarbij vormen een belangrijke taak van de doktersassistent. Dit is met name het geval wanneer patiënten ook andere medicijnen voorgeschreven krijgen.

Dit keuzedeel geeft een beeld van wat zelfzorgmiddelen inhouden en hoe de patiënt het best geïnformeerd en geadviseerd kan worden over het gebruik hiervan. Ook leer je over veilig en verantwoord medicijngebruik.

Let op!

In het keuzedeel wordt voor het gemak gesproken over de patiënt. Uiteraard is lang niet iedere gebruiker van geneesmiddelen direct patiënt.

Ook wordt naast doktersassistent de benaming praktijkassistent gebruikt.

Bekijk het filmpje. Wanneer je het gebruik van zelfzorgmedicatie niet serieus neemt, kan dit schadelijke gevolgen hebben. Bijvoorbeeld in combinatie met andere geneesmiddelen. Daarom zijn goede begeleiding en advisering noodzakelijk. Als doktersassistent krijg je hier dagelijks mee te maken. Meestal kun je problemen voorkomen door je patiënten goed voor te lichten.

Denk eens na over de vraag of je zelf ook zelfzorgmiddelen gebruikt. Wat zou er bij jou verkeerd kunnen gaan?

Tip!

Voor dit keuzedeel is het handig om de app FK (Farmacotherapeutisch Kompas) op je telefoon te installeren. Het Farmacotherapeutisch Kompas is een databank waarin alle in Nederland beschikbare medicijnen beschreven staan. In deze databank staan medicijnen in medicijngroepen.

LEERDOELEN

1. Je kent de werking van geneesmiddelen.
2. Je hebt kennis van doseringen, bijwerkingen, indicaties, contra-indicaties en bewaarcondities van geneesmiddelen.
3. Je kunt het onderscheid benoemen tussen de generieke geneesmiddelen, de werkzame stoffen.
Je kent de verschillende toedieningsvormen.
4. Je kent de interactie tussen geneesmiddelen en/of zelfzorgmiddelen.
5. Je hebt kennis van medicatie bij jongeren en ouderen, zwangere vrouwen en vrouwen die borstvoeding geven.
6. Je kent de procedures rondom signaleren en melden van (bijna) medicatie-incidenten.
7. Je weet wat medicatieveiligheid inhoudt binnen de verantwoordelijkheid van je beroep.
8. Je weet wat zelfzorgmiddelen zijn en welke middelen hieronder vallen.
9. Je hebt kennis van KNMP zelfzorgstandaarden.
10. Je kunt adviesvaardigheden toepassen ten aanzien van het gebruik van medicatie en zelfzorgmiddelen.
11. Je weet wat therapietrouw is en hoe je deze kunt bevorderen.
12. Je kunt communicatievaardigheden toepassen gericht op het bevorderen van therapietrouw en de daarbij behorende culturele invloeden.

Dit keuzedeel bestaat uit:

- *Theorie, begrippen en opdrachten*

Hierbij leer je over en oefen je met de praktijk. In sommige opdrachten werk je aan beroepsproducten, deze opdrachten herken je aan . Deze beroepsproducten kun je verzamelen in je portfolio en heb je nodig om de uitdaging aan het einde van dit keuzedeel goed af te ronden.

De beroepsproducten in dit keuzedeel zijn:

- *Informatiefolder medicatiegroep*
- *Informatie over medicijnen*
- *Interview over zelfzorgmiddelen*
- *De bijsluiter lezen*
- *Poster zelfzorgmiddelen*
- *Voorlichtingsfolder zelfzorgmiddel*
- *Culturele diversiteit*
- *Interview therapietrouw*
- *Infographic therapietrouw.*

- *Test je kennis*

Hiermee kun je zelf je kennis van de theorie testen.

- *Uitdaging*

Dit is het eindproduct en de afronding van het keuzedeel. Hier werk je het hele keuzedeel naartoe en hier word je op beoordeeld.

Voor de uitdaging van dit keuzedeel maak je een presentatie over zelfzorg bij een zelfgekozen casus.

- *Theorietoets*

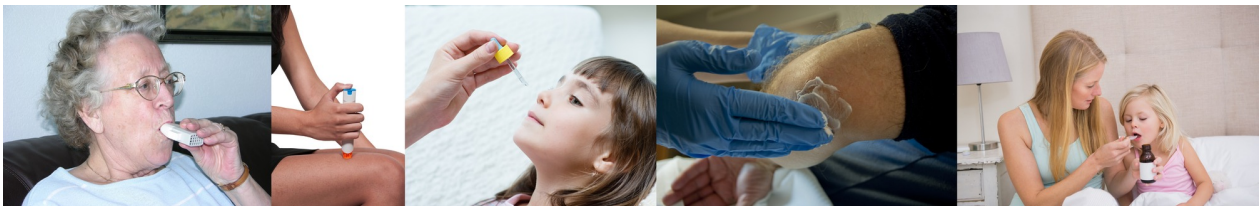
Je docent besluit of je ter afsluiting een theorietoets maakt.

Bij het beroep van praktijkassistent moet je niet alleen over communicatie- en technische vaardigheden beschikken, het is ook belangrijk dat je kennis hebt van medicijnen. Goed voorlichten en adviseren is alleen mogelijk wanneer je kennis hebt van de werking en de toepassing van medicijnen. Hierbij gaat het niet alleen om geneesmiddelen die de arts heeft voorgeschreven, maar ook om de werking van de grote aantallen zelfzorgmiddelen die overal beschikbaar zijn.

Je leert in dit hoofdstuk meer over de werking van geneesmiddelen, hoe ze verkrijgbaar zijn en welke wet- en regelgeving er bestaat rondom geneesmiddelen.

AAN HET EIND VAN DIT HOOFDSTUK

1. heb je algemene kennis over de werking van geneesmiddelen
2. kun je het onderscheid benoemen tussen de generieke geneesmiddelen, de werkzame stoffen en de verschillende toedieningsvormen
3. heb je kennis van doseringen, bijwerkingen, indicaties, contra-indicaties en bewaarcondities in verband met medicatieveiligheid
4. heb je kennis van medicatie bij jongeren en ouderen, zwangeren en vrouwen die borstvoeding geven
5. weet je hoe en waar geneesmiddelen en zelfzorgmiddelen verkrijgbaar zijn
6. ken je de verschillende wijzen van toedienen van geneesmiddelen
7. ken je de wet- en regelgeving rondom uitgifte van geneesmiddelen en zelfzorgmiddelen.

OPDRACHT 1 Oriëntatie Kennis over geneesmiddelen

Dit hoofdstuk gaat over geneesmiddelen. Welke stoffen bevatten ze? Hoe dien je ze toe? Hoe werken ze? En voor welke indicatie worden ze gegeven?

- a. Noem vijf geneesmiddelen die de huisarts regelmatig voorschrijft.
- b. Noem vijf andere geneesmiddelen die je kent.
- c. Wat is je eigen ervaring met het gebruik van geneesmiddelen? Geef ook een voorbeeld.
- d. Heb je zelf weleens geneesmiddelen gebruikt waarvan je bijwerkingen kreeg? Leg je antwoord uit.

THEORIEBRON ALGEMENE KENNIS GENEESMIDDELEN

Een **medicijn** is een preparaat van synthetische, plantaardige of dierlijke oorsprong dat gebruikt wordt om ziekten te voorkomen, te genezen of te verzachten. In de oudheid gebruikten mensen al kruiden om ziekten te genezen.

Geneesmiddelen

Een **geneesmiddel** is een stof die wordt gebruikt bij het genezen, verlichten, voorkomen of aantonen van een aandoening, ziekte, pijn of verwonding. Kortom: het is een chemische stof die invloed uitoefent op het lichaam en de processen die hierin plaatsvinden. Een geneesmiddel bevat een werkzame stof om tot therapeutisch nut te zijn. Daarnaast bevat het een of meer hulpstoffen om de werkzaamheid te bevorderen.

Naast het woord geneesmiddel zie je vaak de woorden medicijn en/of medicatie. Geneesmiddel is een ander woord (synoniem) voor medicijn. **Medicatie** betekent behandeling met medicijnen of voorschrijven van medicijnen. Het wordt vaak fout gebruikt als synoniem voor medicijnen. Het voorschrijven van medicatie is alleen voorbehouden aan artsen. Praktijkassistenten kunnen zich beperken tot kennis over medicijnen.

Geneesmiddelen zijn er voor talloze aandoeningen.

Een geneesmiddel kan worden gebruikt bij:

1. het genezen of voorkomen van iets. Bijvoorbeeld een ziekte, wond of pijn.
 - a. Middelen met een therapeutische (genezende) werking - bijvoorbeeld een antibioticum.
 - b. Middelen met een profylactische (preventieve) werking - bijvoorbeeld een antimalariamiddel.
2. het stellen van een medische diagnose. Bijvoorbeeld oogdruppels die de oogarts tijdens het spreekuur gebruikt.

3. het herstellen, wijzigen of verbeteren van bepaalde lichaamsfuncties en/of organen. Bijvoorbeeld een middel dat bij suikerziekte wordt gebruikt, bij een te hoog cholesterolgehalte of tegen te hoge bloeddruk.

Werkzame stof

Een medicijn bestaat uit **werkzame stof(fen)** en **hulpstof(fen)**. De werkzame stof in medicijnen bepaalt de werking ervan. Twee voorbeelden: de werkzame stof van Voltaren® is diclofenac en de werkzame stof van Cozaar® is losartan.

Hulpstof

De **hulpstof** van een medicijn heeft geen invloed op de werking van het medicijn en ook geen farmacologische werking of therapeutisch effect. Het is een bindmiddel, of werkt volume verhogend. Een hulpstof kan vervangen worden door een andere hulpstof. Dit heeft ook geen invloed op de werking van het medicijn. Een patiënt kan wel overgevoelig zijn voor een hulpstof. Zo mag een patiënt met coeliakie (glutenintolerantie) geen medicijn krijgen waarin tarwezetmeel gebruikt wordt als hulpstof. Een patiënt met suikerziekte (diabetes mellitus) mag geen medicijn krijgen met bijvoorbeeld fructose of lactose als hulpstof.

Generiek geneesmiddel

Als de arts een medicijn voorschrijft, heeft de apotheker een keuze. De apotheker kan de patiënt een merkmiddel of een merkloos middel geven. Merkloos is in de meeste gevallen het goedkoopst. De Nederlandse overheid garandeert de kwaliteit van de merkloze medicijnen door controle uit te oefenen.

Generieke medicijnen kunnen goedkoper zijn en de zorgkosten verlagen.

Er komen voortdurend nieuwe medicijnen op de markt. Na een tijdje mogen fabrikanten het originele medicijn namaken. Hierin zit dezelfde werkzame stof; het medicijn heeft bijvoorbeeld alleen een andere kleur of vorm. Het onderzoek naar nieuwe geneesmiddelen en het testen ervan kosten veel tijd en geld. Daarom heeft een fabrikant eerst het alleenrecht om dit middel uit te geven. Dit noemt men **octrooi** of **patent**.

Na een aantal jaren is dit eraf en wordt de werkzame stof vrijgegeven. Dan kunnen andere fabrikanten dit geneesmiddel namaken zonder dat ze al die onderzoeken hoeven te doen. Vandaar dat het dan goedkoper op de markt kan komen.

Een merkloos middel noemen we ook wel een **generiek geneesmiddel**. Dat zijn medicijnen met dezelfde werkzame stof, die meerdere fabrikanten mogen produceren. Een generiek geneesmiddel werkt dus hetzelfde als het origineel.

De voorwaarde bij een merkloos middel is dat het net zo goed werkt als het originele merkmedicijn. Sommige veelgebruikte medicijnen hebben meerdere merknamen. Zo heb je voor het medicijn met de stofnaam ibuprofen de volgende merknamen: Advil, Brufen en Actifen. Het verschil in deze medicijnen zit in de vorm, de verpakking en de gebruikte hulpstof.

Benamingen van geneesmiddelen

Geneesmiddelen hebben vaak verschillende namen:

1. de chemische naam
De chemische naam verwijst naar de groep medicijnen waar het medicijn onder valt op basis van de chemische samenstelling. Zo is de chemische naam van het aspirientje 2-acetoxy-benzoëzuur.
2. de stofnaam
De stofnaam is de internationale naam die gebruikt wordt. Deze is afgeleid van de chemische stofnaam en verwijst naar het werkzame bestanddeel. De stofnaam van het aspirientje is acetylsalicylzuur.
3. de merknaam
De merknaam is de naam die de producent heeft verzonden, zodat men ziet dat dit medicijn van dit bedrijf komt. Deze naam is de geregistreerde naam in Nederland. Daarbij staat naast de naam altijd het symbool ®. De merknaam van het aspirientje is Aspirine.

Doel van geneesmiddelen

Lang niet alle ziekten en aandoeningen zijn te genezen met geneesmiddelen. Dit betekent dat niet alle geneesmiddelen het doel hebben de ziekte of aandoening te genezen en dat veel geneesmiddelen voor langere tijd gebruikt moeten worden. Vooral bij chronische ziekten zie je dat patiënten een leven lang medicijnen slikken.

DOEL VAN HET MEDICIJN	UITLEG
Curatief	Deze medicijnen bestrijden de ziekte, aandoening of het symptoom. Bijvoorbeeld antibiotica bij een luchtweginfectie of longontsteking.
Symptoombestrijding	Deze medicijnen worden ingezet bij het bestrijden van de gevolgen van een ziekte of een aandoening. Bijvoorbeeld pijnstilling na een operatie en bij een palliatieve behandeling.
Suppletief (aanvullend)	Deze medicijnen vullen een tekort aan. Bijvoorbeeld Euthyrox bij een te traag werkende schildklier.
Preventief (voorkomend)	Deze medicijnen worden gegeven om ziekte te voorkomen. Bijvoorbeeld orale antistolling om trombose te voorkomen.
Het stellen van een diagnose	Bij het stellen van een diagnose worden soms geneesmiddelen gebruikt. Dit wordt vaak toegepast bij een onderzoek. De patiënt krijgt dan een stof toegediend om te achterhalen wat de veroorzaker is van een aandoening. Bijvoorbeeld contrastvloeistof bij spijsverteringsonderzoek.

OPDRACHT 2 Wat zijn geneesmiddelen?

Bij je werk als praktijkassistent krijg je dagelijks te maken met geneesmiddelen.

- Welke drie doelen heeft het gebruik van een geneesmiddel?
- Geef van elk van deze drie doelen een voorbeeld.
Bijvoorbeeld:
- Het gebruik van geneesmiddelen hoeft niet altijd te betekenen dat iemand een ziekte, klacht of aandoening heeft. Geef hiervan een voorbeeld.

OPDRACHT 3 Werkzame stof en hulpstof

- Wat is het verschil tussen een hulpstof en de werkzame stof van een medicijn?
- Het gebruik van een hulpstof is niet altijd zonder risico. Leg uit waarom dit zo is.
- Noem twee voorbeelden waarbij een hulpstof een risico vormt.

Op de website geneesmiddeleninformatiebank.nl vind je de officiële informatie over alle geneesmiddelen die in Nederland zijn toegelaten. Ook de patiëntenbijsluiters van alle geneesmiddelen kun je hier vinden.

- Ga naar deze website en zoek het medicijn Allerfre®. Bekijk de patiëntenbijsluiter. Welke werkzame stof zit er in dit product?
- Welke hulpstoffen zitten er in dit product?

OPDRACHT 4 Stofnamen

Op de verpakking van geneesmiddelen staat altijd de werkzame stof vermeld.

- Geef aan wat de werkzame-stofnaam is van een medicijn dat als maagbeschermer dient.
 - ☐ Omeprazol
 - ☐ Losecosan [Bayer]
 - ☐ Tablet, maagsapresistent 'Mups' Sterkte 10 mg, 20 mg, 40 mg
- Geef aan wat de werkzame-stofnaam is van een medicijn tegen braken.
 - ☐ Primperan [Sanofi]
 - ☐ Methyl- en propylparahydroxybenzooat
 - ☐ Metoclopramide
- Geef aan wat de werkzame-stofnaam is van een medicijn tegen schimmelinfectie.
 - ☐ Propyleenglycol (104 mg/ml)
 - ☐ Itraconazol
 - ☐ Trisporal [Janssen-Cilag]

- d. Geef aan wat de werkzame-stofnaam is van een medicijn tegen allergische rinitis.

- ☐ Mometason
☐ Nasonex [Merck Sharp & Dohme]
☐ Benzalkoniumchloride

OPDRACHT 5 Merk(loze) geneesmiddelen

- a. Hoe wordt een merkloos geneesmiddel ook wel genoemd?
- b. Noem twee voorbeelden van geneesmiddelen die als merkloze middelen in de handverkoop verkocht mogen worden.
- c. Waarom wordt ervoor gekozen om generieke geneesmiddelen voor te schrijven?
- d. Bekijk de website. Zoek informatie over het middel Suprimal®. Welke werkzame stof zit er in dit product?
- e. Is Suprimal een merkmiddel of een generiek middel? Leg uit.
- f. Onder welke andere (merk)naam is de werkzame stof ook verkrijgbaar?

OPDRACHT 6 Doel van geneesmiddelen

Er zijn verschillende redenen om geneesmiddelen te gebruiken. Deze hebben allemaal een eigen benaming.

- a. Koppel de uitleg aan de juiste benaming

Omschrijving
Geneesmiddelen die een tekort aanvullen
Geneesmiddelen die de ziekte, aandoening of het symptoom bestrijden
Geneesmiddelen ter voorkoming van een ziekte
Geneesmiddelen die toegepast worden bij het doen van een onderzoek
Geneesmiddelen die gebruikt worden bij het bestrijden van de gevolgen van een ziekte of een aandoening

Benaming
Preventief
Symptoombestrijding
Curatief
Stellen van een diagnose
Suppletief

- b. Geef bij ieder gebruiksdoel een voorbeeld van een geneesmiddel.
- c. Bij welke klachten wordt het middel Allerfre® gebruikt?
- d. Een patiënt heeft een hoge bloeddruk. Op welke manier kunnen geneesmiddelen curatief, preventief en als symptoombestrijding bijdragen?

OPDRACHT 7 **Praktijksituaties**

Het gebruik van een geneesmiddelen heeft altijd een doel. Lees de onderstaande situaties.

Situatie 1

Karin Smit (25 jaar) is de laatste tijd erg moe. Na controle van haar bloed blijkt dat ze een tekort heeft aan vitamine B12. Ze krijgt nu tweemaal per week een injectie bij de huisarts.

Situatie 2

Fien Grooters (28 jaar) heeft pijn bij het plassen en moet vaak kleine hoeveelheden plassen. Na controle van haar ochtendurine blijkt dat ze een blaasontsteking heeft. De huisarts schrijft haar een antibioticum voor.

Situatie 3

Binnenkort gaat Jason samen met zijn vriendin een wereldreis maken. Omdat ze ook naar landen gaan waar het risico van hepatitis A groot is, krijgen ze een vaccinatie.

Situatie 4

Bij meneer Gamadia (71 jaar) is een half jaar geleden slokdarmkanker geconstateerd. Om de pijn die hij heeft enigszins te bestrijden, gebruikt hij fentanylpleisters. Dit zijn pleisters met een morfineachtige pijnstilling.

Situatie 5

Meneer Looman is door de huisarts doorgestuurd naar de oogarts. Vandaag heeft hij een afspraak voor een starcontrolle. Om goed in het oog te kunnen kijken, heeft de arts zijn ogen gedruppeld met een middel dat de pupil vergroot.

- a. Vul in bij welke situatie het doel van het medicijn hoort.

DOEL VAN HET MEDICIJN	SITUATIE	UITLEG
Curatief		
Symptoombestrijding		
Suppletief		
Preventief		
Stellen van een diagnose		

- b. Geef drie voorbeelden van curatieve medicijnen, van suppletieve medicijnen en van preventieve medicijnen. Je kunt voorbeelden gebruiken vanuit je stage of werk.